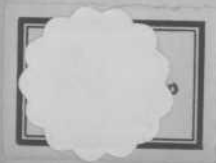

OVERDRUK UIT „STEMMEN VOOR WAARHEID
EN VREDE.” Aug. 1917.

1° bibliotheek Zendingsstudie-Raad

M. LINDENBORN.

INLANDSCHE HELPER, PANDITA DJAWA.

XU. 008015.-

INLANDSCHE HELPER, PANDITA DJAWA.

Den inlanders moet het Evangelie verkondigd worden door inlanders — deze stelling werd, wel niet voor 'teerst, maar toch met grooten nadruk ten opzichte van Java verdedigd door mr. Anthing. „Ongeveer een kwart eeuw geleden ($\pm$ 1850) begonnen zijnde op de Evangelisatie acht te geven, heeft zich van toen aan de meening bij mij gevestigd, dat de volken van den Oost-Indischen Archipel, ook voorzoover zij met Nederland verbonden zijn, niet in hun geheel tot Christus kunnen gebracht worden, dan door arbeiders uit die volken zelve.”¹⁾ Die meening was allereerst gegrond op het feit, dat, hoewel er ernstig gearbeid was onder de bewoners van West-Java, met name te Batavia, er toch geen inlandsche gemeenten waren ontstaan. Medhurst had in Batavia geëvangéliseerd van 1823—1843, maar geen inlandsche gemeente kunnen stichten. De zendeling-werklieden en de Gossnersche mannen hadden zich trouw

1) Mr. F. L. Anthing, Mededeelingen omtrent de Evangelisatie in het Westelijk gedeelte van Java, blz. 20.

aan den arbeid gewijd, maar de Soendaneezen waren ongenegen een beweerde blijde boodschap van boden uit 't westen aan te hooren. Ds. King was volijverig, maar na zijn vertrek van Java in '76 ging 't werk te Meester-cornelis zoo goed als verloren. Door den arbeid van het Genootschap van in- en uitwendige Zending te Batavia (in verband met 't Java-Comité) werden eenige inlanders gewonnen, die echter meerendeels teruggingen. Niet meer gevolg had de werkzaamheid van de Vrije Schotsche Kerk en van de Ned. Geref. Kerk te Batavia. Het verkrijgen van zoo geringe uitkomsten van het werk onder de inlanders te Batavia kan niet worden uitgelegd ten nadeele der zendelingen aldaar, die zeker ijverig genoeg waren en als zeer deugdelijk bekend stonden.

Naast het constateeren van het feit staat de verklaring. Hierbij kan allerlei in aanmerking worden genomen, maar zeker mag niet vergeten worden het verschil van ras en nationaliteit. De volken van gekleurd ras zien in het Christendom den godsdienst der blanken, die 't hun brengen. 1) Overgang tot het Christendom is voor hen overgang tot een samenleving, welke hun vreemd blijft en vervreemding van die, welke voor hen geëigend is. Tegenover de nationaliteit en daarom ook tegenover den godsdienst der blanken trachten zij hunne eigene

1) Toen de eerste Soendaneesche bekeerling zou gedoopt worden, had men 't gerucht verspreid, dat de „nieuwe Hollander“ in optocht door Tjiandjeer zou worden rondgeleid, zie S. Coolsma, Ismail en Moerti, Lichtstralen I, 6 blz. 23.

nationaliteit en daarom ook hun eigen godsdienst te handhaven.

Nu is mr. Anthing 't volmaakt eens met den eersten voorzitter der Nederlandsche Zendingsvereeniging, die in antwoord op de vraag: „Is 't dan geen vergeefsche arbeid aan den Heilen het Evangelie te verkondigen? Hoe zal hij 't aannemen?” zeide: „op dezelfde wijze, zooals wij 't aangenomen hebben en op geen andere; door den H. Geest.”¹⁾ Ook hij ziet in 't verschil van ras tusschen blanken en gekleurden geen volstrekt beletsel, maar hij oordeelt, dat bij de prediking van het Evangelie de hinderpalen zooveel mogelijk uit den weg geruimd moeten worden; hiertoe behoort, dat de prediking des Evangelies aan inlanders door inlanders moet worden gebracht.

Mr. Anthing verdedigde de genoemde stelling niet alleen theoretisch, maar ook in de practijk. „Ik achtte 't noodig, dat de Evangelisatie door inlanders werd een algemeen werkende kracht, en daarom wenschelijk, dat er eene inrichting tot stand kwam, welke dit doel in 't oog vattende, het door alle vereischte middelen trachtte te verwezenlijken, o. a. door opleiding.” De gedachte van een algemeene opleidingsinrichting bracht hij in 1857 ter sprake bij het Ned. Zend. Gen., dat er geen uitvoering aan kon geven. Hopende dat 't Genootschap van in- en uitwendige Zending te Batavia en 't Java-

1) Toelichting der Bepalingen van de Zendingsvereeniging te Rotterdam, 1e dr. blz. 22.

Comité, bij 't welk hij haar in 1865 aanhangig maakte, dit wel zouden doen, sloeg hij zelf de hand aan den ploeg. Hij nam enkele inlandsche jongens bij zich in huis ter opleiding. Toen de zendingleeraar Harmsen was aangekomen, vertrouwde hij dezen zijn 15 leerlingen toe. Intusschen richtte ds. Schuurman van Batavia zijn bede om f 500.000 tot de Ned. Christenen voor een te Batavia op te richten Seminarie, ter opleiding van inlandsche Evangeliedienaren voor Java. Er ontstond eenige verwarring, waarvan de berichten in 't Geïllustreerd Zendingsblad van 1870 en v.v. blijkt geven. Harmsen verliet 't werk. Anthing ging wederom zelf aan het werk. „Op het erf mijner woning werd opgericht een groot bamboezen lokaal tot huisvesting der leerlingen... en een ander voor school en godsdienst oefeningen. Naar gelang de evangelisatie vorderde werden er in opgenomen Maleische, Soendasche en Chineesche leerlingen van verschillenden leeftijd.” Toen mr. Anthing Java verliet voor een bezoek aan Europa (1877) waren er 7 leerlingen zijner school als evangelist en onderwijzer werkzaam, terwijl die school nog een 30 leerlingen telde; in 't geheel werden er 13 evangelisten en onderwijzers onderhouden. ¹⁾

De door mr. Anthing uitgezonden evangelisten stelden zich aanvankelijk als Hindoe-Javanen en niet als Christenen met de Maleiers en Soendanezen in betrekking.

1) S. Coolma, Zendingseeuw blz. 142: „de helpers waren destijds ten getale van 57.”

Ontvingen sommige landbouwers op die wijze het licht des evangelies, in de meening dat het was het ware licht in hun eigen godsdienst,¹⁾ voordat zij gedoopt werden, wisten zij dat zij overgingen tot een anderen godsdienst, welke ook die der Europeanen was. Maar 't bezwaar daartegen had dan bij hen opgehouden, wijl die godsdienst de hunne was geworden. En iedere nieuwe op inlandsche voet geschoeide gemeente draagt er toe bij om aan inlanders te verkondigen, dat de Heer ook hun Herder is.²⁾

1) Vgl. mijn art. Evangelie en ngelmoe in de Mededeelingen N. Z. G. 1916.

2) Mr. Anthing blz. 52: „Hoe de geestverwantschap tusschen Soendanezen onderling hen tot spoedige toenadering in de waarheid kan leiden, bleek mij uit de mededeeling, welke een der beide leerlingen van de laatste opleidingsschool, die haar als evangelisten verlieten, een jonge Soendanees, die vroeger Santri geweest was, mij deed omtrent de wijze waarop hij den eersten Mohammedaanschen Soendanees in de residentie Bantam er voor won. Van de Badoei in het westen dier residentie naar Batavia reizende, zette hij zich in de nabijheid van een door Mohammedanen bewoond dorp neder om uit te rusten. Een jong bewoner van dat dorp naderde hem met de onder inlanders gebruikelijke vraag, vanwaar hij kwam en waar hij heen ging. De evangelist noemde hem de plaats, vanwaar hij gekomen was en betoogde dat hij zijn broeder zocht, die zich in de streek, waarin zij zich bevonden, ophouden moest. — Hoe heet uw broeder? was daarop de vraag. „Si Dosa”, hetgeen beteekent zondaar, het antwoord. — Ik ken hier niemand van dien naam. — Is er geen enkele zondaar in den omtrek, zijt gij er dan geen? — Indien ge het zoo meent, ja ik ben een zondaar. — Welnu, dan heb ik mijn broeder gevonden. — De Mohammedaan noodigde zijn nieuwen broeder in zijne woning,

Achtereenvolgens vormden zich buiten Batavia in de residentie van dien naam 7 stations en voorts een in de residentie Bantam en een in Krawang; in 't geheel een veertiental gemeenten en groepen van Christenen. 't Aantal der met mr. Anthing verbonden bedroeg ongeveer 750, waarvan ongeveer 75 reeds tot 't Christendom waren overgegaan, voordat zij zich met hem verbonden.

Het oordeel van Anthing over deze gemeenten was niet ongunstig. Toen er na zijn dood sprake van was, dat de Ned. Zendingsvereeniging de gemeenten zou overnemen, werden ze bezocht door den bekenden Soendaneesch helper Titoes, die niet gunstig rapporteerde, in tegenstelling met zendeling Van der Linden, die de gemeenten aanvaardde. In de vergadering van het Hoofdbestuur der Ned. Zend. Ver. werd opgemerkt „dat deze gemeenten niet voldoen aan de eischen, welke de N. Z. V. aan aannemelingen stelt.”¹⁾

Reeds wees ik er op, dat mr. Anthing niet de eerste was, die 't beginsel voorstond dat zendingswerk onder inlanders door inlanders moet worden verricht.

waar deze eenige dagen doorbracht en hem op den Verlosser van zondaren wees. De Mohammedaan geloofde, bleef standvastig, niet-tegenstaande hevige aanvechting in zijn eigen kring, en kwam eenige maanden later te Batavia, waar hij op zijn verzoek door mij gedoopt werd.”

Zendeling Blik merkt naar aanleiding hiervan op, dat 't wel niet vaak zal voorkomen, dat een Soendanees zoo gemakkelijk toegeeft, dat hij een zondaar is.

1) Vgl. Gedenkboek, Na vijftig jaren blz. 36, 37, 45—49.

Heurnius gaf reeds uitvoering aan zijn gedachte, dat jonge menschen uit het volk zelf moesten worden opgeleid om aan hunne landgenooten 't Evangelie te brengen, door een paar scholieren bij zich aan huis te nemen, om hen op te leiden tot „proponenten”.¹⁾

De O.-L. Compagnie richtte seminaria op voor de opleiding van inlanders, die echter in de fout vervielen „van de kweekelingen zooveel mogelijk te laten vervreemden van hun volksaard, en aan de Nederlandsche zeden te gewennen, ten einde hen aldus ontvankelijker te maken voor het Christendom, alsof die eigen volksaard specifiek heidensch was, en het niet de taak der Zending uitmaakte, om juist dien volksaard zelven ook door het Evangelie te beïnvloeden;”²⁾ juist 't tegenovergestelde dus van wat Anthing wilde.

Ik maakte reeds melding van de bede van ds. Schuurman, die ten gevolge had, dat in Nederland werd opgericht een Centraal Comité voor de oprichting en instandhouding van een seminarie nabij Batavia, hetwelk in 1878 het Seminarie te Depok opende. Al heeft dit seminarie geen zelfstandig werkende inlanders gevormd, 't heeft menigen zendeling geholpen aan inlandsche helpers; en vele Depoksche helpers werden door de zendelingen geroemd.

Als *helpers* der zendelingen hebben vele inlanders

1) Dr. A. M. Brouwer, De Eerste Schreden, blz. 41.

2) J. W. Gunning, Hedendaagsche Zending in onze Oost, 2e druk, blz. 36 v.v.

goede diensten bewezen. De uitkomsten van den arbeid van het Ned. Zend. Gen. in de Minabassa zijn voor een niet gering deel te danken aan de werkzaamheid van helpers en onderwijzers uit het volk.

Niet altijd was het gemakkelijk goede krachten te vinden. Onder de zendelingen der Ned. Zend. Ver. was 't vooral Gijsman, die de gedachte ingang vinden deed „dat de eigenlijke uitbreiding van het Koninkrijk Gods, naar den mensch gesproken, van deze wijze van werken (door inlanders) afhankelijk is. In ieder heidenland — de ervaring heeft het bevestigd — heeft de uitbreiding van 's Heeren rijk eerst op groote schaal plaats, wanneer uit het volk zelf leeraars en onderwijzers optreden.”¹⁾ Gijsman wilde deze gedachte verwezenlijken in Soekaboemi in 1874. Coolsma zei in een lezing in 1878: „'t Is gemakkelijk gezegd: werken door Inlanders! maar men moet eerst de geschikte personen hebben, als men door hen werken zal.”²⁾ Gijsman zocht bijna een jaar tevergeefs. In Augustus 1875 vond hij een drietal jonge mannen in een der gemeenten van Anthing te Batavia. Zij waren bereid hem te volgen. Aan hunne opleiding wilde hij nu al zijn krachten wijden en zij schenen de verwachting niet te zullen beschamen. Een hunner moest hij echter wegens onbruikbaarheid terugzenden; de beide anderen bleken goede arbeiders te zijn, volijverig in evangelisatiewerk, zoodat Gijsman flink

1) Gedenkschrift der N. Z. V. 1883, blz. 87—91.

2) Twaalf voorlezingen over West-Java, blz. 197.

door hen in zijn werk geholpen werd. Toen hij dan ook de gemeente Soekaboemi in 1880 moest verlaten, omdat hij wegens ziekte naar 't vaderland moest terugkeeren, sprak hij: „Gelukkig, Sarioen blijft.”¹⁾

't Bleek hoe langer zoo meer, dat — wilde men het volk bereiken — men de inlandsche helpers niet kon missen. „Er bestaat een belangrijk verschil tusschen de ontvangst, die zulke helpers als Inlanders genieten en de ontvangst, die den zendeling als Europeaan tebeurt valt. Men voelt zich tegenover hen op zijn gemak. Zij zijn volksgenooten, en men staat tegenover hen als tegenover gelijken. Men heeft voor hen geen slaafsche vrees, voedt minder achterdocht, en spreekt zich openhartiger uit. Met hen wil men levendige gesprekken voeren, men begrijpt elkander beter, men eet en drinkt, rookt tabak en kauwt sirih met elkander. Er kan gezaaid worden.”

In de zedingskringen van onzen tijd behoeft de stelling, dat inlandsche helpers van het allergrootste belang zijn voor het slagen van den zedingsarbeid onder eep bepaald volk, niet meer verdedigd te worden. John Mott legt er bij elke gelegenheid den sterksten nadruk op: „het is duidelijk, dat de inlandsche Christenen bij de uitbreiding van den christelijken godsdienst in hun land een hoofdrol zullen spelen.” Joh. Warneck is 't hiermede volkomen eens: „Heute liegt der Schwer-

1) Aan dezen Sarioen is een Lichtstraal gewijd n.l. IV, 1.

goede diensten bewezen. De uitkomsten van den arbeid van het Ned. Zend. Gen. in de Minahassa zijn voor een niet gering deel te danken aan de werkzaamheid van helpers en onderwijzers uit het volk.

Niet altijd was het gemakkelijk goede krachten te vinden. Onder de zendelingen der Ned. Zend. Ver. was 't vooral Gijsman, die de gedachte ingang vinden deed „dat de eigenlijke uitbreiding van het Koninkrijk Gods, naar den mensch gesproken, van deze wijze van werken (door inlanders) afhankelijk is. In ieder heidenland — de ervaring heeft het bevestigd — heeft de uitbreiding van 's Heeren rijk eerst op groote schaal plaats, wanneer uit het volk zelf leeraars en onderwijzers optreden.”¹⁾ Gijsman wilde deze gedachte verwezenlijken in Soekaboemi in 1874. Coolsma zei in een lezing in 1878: „'t Is gemakkelijk gezegd: werken door Inlanders! maar men moet eerst de geschikte personen hebben, als men door hen werken zal.”²⁾ Gijsman zocht bijna een jaar tevergeefs. In Augustus 1875 vond hij een drietal jonge mannen in een der gemeenten van Anthing te Batavia. Zij waren bereid hem te volgen. Aan hunne opleiding wilde hij nu al zijn krachten wijden en zij schenen de verwachting niet te zullen beschamen. Een hunner moest hij echter wegens onbruikbaarheid terugzenden; de beide anderen bleken goede arbeiders te zijn, volijverig in evangelisatiewerk, zoodat Gijsman flink

1) Gedenkschrift der N. Z. V. 1883, blz. 87—91.

2) Twaalf voorlezingen over West-Java, blz. 197.

door hen in zijn werk geholpen werd. Toen hij dan ook de gemeente Soekaboemi in 1880 moest verlaten, omdat hij wegens ziekte naar 't vaderland moest terugkeeren, sprak hij: „Gelukkig, Sarioen blijft.” ¹⁾

't Bleek hoe langer zoo meer, dat — wilde men het volk bereiken — men de inlandsche helpers niet kon missen. „Er bestaat een belangrijk verschil tusschen de ontvangst, die zulke helpers als Inlanders genieten en de ontvangst, die den zendeling als Europeaan tebeurt valt. Men voelt zich tegenover hen op zijn gemak. Zij zijn volksgenooten, en men staat tegenover hen als tegenover gelijken. Men heeft voor hen geen slaafsche vrees, voedt minder achterdocht, en spreekt zich openhartiger uit. Met hen wil men levendige gesprekken voeren, men begrijpt elkander beter, men eet en drinkt, rookt tabak en kauwt sirih met elkander. Er kan gezaaid worden.”

In de zendingskringen van onzen tijd behoeft de stelling, dat inlandsche helpers van het allergrootste belang zijn voor het slagen van den zendingsarbeid onder eep bepaald volk, niet meer verdedigd te worden. John Mott legt er bij elke gelegenheid den sterksten nadruk op: „het is duidelijk, dat de inlandsche Christenen bij de uitbreiding van den christelijken godsdienst in hun land een hoofdrol zullen spelen.” Joh. Warneck is 't hiermede volkomen eens: „Heute liegt der Schwer-

1) Aan dezen Sarioen is een Lichtstraal gewijd n.l. IV, 1.

punkt der Arbeit des Missionars in der Pflege und Leitung seiner eingeborenen Mitarbeiter. Das wird in den nächsten Jahrzehnten noch viel mehr der Fall sein." ¹⁾ De Deutsch Ev. Missionshilfe onderstreepte dit in zijn vergadering van April 1916. En — om slechts een paar Nederlandsche zendingsmannen te noemen — Crommelin schreef: „Inlanders worden gewonnen door Inlanders m. a. w. 't werk van den zendeling is ondenkbaar zonder dat van den Inlandschen voorganger. Hij is oogen, ooren en hand van den zendeling." ²⁾ Da. Dijkstra: „De inlandsche helper vermenigvuldigt den zendeling. Als hij tien goede helpers heeft, spreekt hij met tien monden en elk van die spreekt beter, dan hij zelf zou kunnen spreken." ³⁾

Beter dan hij zelf — hierop wordt tegenwoordig zeer sterke nadruk gelegd. De inlandsche helper is niet alleen van groot belang, omdat hij gemakkelijker toegang heeft tot zijn volk. Al ware dit niet 't geval, al kon de zendelingen het volk even gemakkelijk bereiken, dan nog zou er sterke nadruk gelegd moeten worden op de noodzakelijkheid van inlandsche helpers, omdat deze beter spreken dan de zendeling.

Er moet verband gelegd worden tusschen het Chris-

1) Allg. Miss. Zeitschrift 1915, S. 139—141.

2) De Inlandsche Voorganger in de O.-Java-zending, St. v. W. en Vr. 1913, blz. 978 v.v.

3) De Macedonier 1915, blz. 233.

tendom en het nationale leven; want „die Idee der Menschheit, Gott gab ihr Ausdruck in den verschiedenen Nationen" (von Ranke). De zendingsprediking moet psychologisch zijn d. w. z. rekening houden met wat leeft in de ziel van het volk, aan hetwelk zij gebracht wordt.¹⁾

Dit is geen vinding van den tegenwoordigen tijd. Bij de ordening van A. Geerdink en S. Coolsma tot zendingen in 1864 werd een rede gehouden door ds. F. W. Smits, predikant te Baarn, waarin hij zeide: „Zoo gaat gij dus niet uit om de Soendanezen te verschrikken met de gedachte aan eene voor hun geheel vreemde en zonderlinge wereld, gelegen aan gindsche zij der graven, op welks inwoning men zich dan toch maar zoo goed of zoo kwaad mogelijk moet voorbereiden, of men is der eeuwige verdoemenis ter prooi!", maar om hen te wijzen „op een land aan de overzijde des grafs, waarin alles wel onuitsprekelijk heerlijk is, en zalig, maar toch ook voor den Soendanees ingerigt naar *zijn*e behoeften, naar de eischen zijner menschelijke natuur!.... Gij hebt hun dus te prediken, niet dat zij ter voorbereiding op dat land allerlei vreemde dingen moeten leeren, en hunne menschelijke natuur als zoodanig verloochenen en verkrachten, doch integendeel dat zij juist moeten wedergeboren worden *tot waarachtige menschen*, aan wien al het dierlijke en onmenselijke en duivelsche der zonde vreemd is en steeds meer en meer vreemd

1) Vgl. mijn art. Nationaal Christendom in Stemmen des Tijds, 1917.

wordt.... Ik weet het, deze beschouwing is eene gansch andere dan de welbekende van vroeger dagen, toen men vroeg of men de Heidenen wel onder de menschen mogt rangschikken; en hun, zoo men de bekeering noch beproefde, begon te prediken het allereerst en allermeeest de onbegrijpelijke mysteriën Gods! Doch wat reeds de Psalmdichters en Profeten van de toekomst der Heidenen dachten, weet gij... welken weg ter herforming der menschheid Jezus in Zijn onderwijs, bergrede, gelijkenissen en dergelijke volgde, weet gij ook... zegt mij dus wie zou zich hier het best kunnen beroepen op de H. Schrift!?... Moeijelijk, zeer moeijelijk is uwe taak! Dat wel in de eerste plaats om het groote dier roeping zelve — omdat gij alzoö een volk welks spraak gij niet kent en welks zeden gij niet weet, juist in hunne eigenaardigheden moet leeren kennen en bevatten, ten einde hun te kunnen herformen tot het groote doel, waarvan wij spreken, want gij moet immers den Soendanees als Soendanees herformen en tot Christen maken... gij kunt niet eerst van hen gaan maken een Hollander of ik weet niet wat. Hoe het Christendom dus ook hunne levensvragen beantwoorden, ook hunne toestanden heiligen, ook hunne diepstgevoelende behoeften vervullen zal... dat, ja dat hebt gij vlijtig te bestuderen en na te gaan, want zoo alleen en niet anders kunt gij uwen Heiland eene plaats bereiden ook in het Soendaland. Of was de Christus, hoezeer ook wereldburger, toch niet in de eerste plaats Israeliet, sprekende in de taal, overeenkomstig de behoeften en vatbaarheid van

Zijn volk, en alles inrigtende naar hunne nationaliteit? ...¹⁾)

Dit ééne voorbeeld moge volstaan om te doen gevoelen dat 't niet iets nieuws is, wanneer in de zending van thans nadruk gelegd wordt op het verband tusschen 't Christendom en het nationale. Alleen is die nadruk misschien iets nadrukkelijker en worden de gevolgtrekkingen hieruit meer getrokken.

Wij moeten het Evangelie brengen en niet anders dan het Evangelie; en dat Evangelie is één in Oost en West, in Noord en Zuid. Maar het Evangelie kan niet gepredikt worden zonder in zekere mate geformuleerd te worden en de vormen, die de zendeling bij de hand heeft, die hem eigen zijn, zijn uitgewerkt in een westersche omgeving en zijn niet allen even geschikt voor een oostersche omgeving. Zij zijn de uitslag van de pogingen om vast te stellen, wat een Christen moet gelooven ten opzichte van onderwerpen, die de godsdienstige ziel van het Westen belang ingeboezemd hebben en inboezemen, en staan in verband met dwalingen, die hier voorkwamen en voorkomen. Maar zij zijn in het Oosten vaak van weinig belang, niet omdat ze fout of valsch zijn ('t gaat niet om 't wezen, maar om 't kleed), doch omdat zij niet toepasselijk zijn.

Wanneer wij nu 't Evangelie brengen in onze vormen, dan zal een van beiden 't gevolg wezen: of het volk, aan hetwelk wij het Evangelie brengen, zal ons met

1) Rede door F. W. Smits 1864, blz. 14—18.

onze prediking alleen laten staan, omdat 't hun geen belang inboezemt — of men zal, indien niettegenstaande onzen onverstaanbaren en onverteerbaren vorm het Evangelie toch ingang vindt, het onbegrepene slikken als noodzakelijk (onbegrepen ngèlmoe). De Inlanders zullen de formules wellicht uit 't hoofd leeren — hun geheugen is sterk ontwikkeld; zij zullen ze misschien napraten, maar ze zeggen hun niets, omdat ze hun eigendom niet zijn geworden. Zij zullen — syncretistisch in neiging — er hun eigen bewustzijnsinhoud in leggen. Ten spijt van alles, wat gedaan is om het Christendom in Britsch-Indië bekend te maken, beweren Hindoes nog met volkomen ernst, dat zij geen belangrijk verschil zien tusschen het Christendom en hun eigen godsdienst. En onder Sadrach-Christenen werd beweerd, dat 't Christendom niet anders is dan de oude Javaansche godsdienst, die door den Islam werd verdreven.¹⁾

Daarom legt Brouwer er zoo sterken nadruk op, dat „wil de zendeling den Indonesiër brengen tot eigen overtuiging, tot zelfstandig geloof (en dit is toch zijn bedoeling), hij afstand moet doen van onze westersche dogmatiek, van onze stelsels, van onze logische begrippen.

1) Misschien moet dit anders verklaard worden dan uit syncretistische neiging. Vgl. mr. Anthing a. h. w. blz 4: „'t Christendom heeft meer of minder ingang gevonden onder de Hindoe-Javanen in Midden- en Oost-Java, welke echter beweerden, dat het Evangelie hun vóór de komst der Europeanen gebracht is door Arabische Christenen, die voor het geweld der Mohammedanen bezweken.”

En hetgeen hierin is vastgelegd moet hij voor den Oosterling weer weten op te lossen in historie, in concrete voorstellingen. Daarvoor is de eenige weg de heilsgeschiedenis, zooals zij in den Bijbel ons wordt medegedeeld, ook weer als geschiedenis mede te deelen." ¹⁾

Natuurlijk kan het Evangelie ook in 't Oosten niet zonder formuleering.

Prof. A. G. Hogg behandelt deze kwestie met 't oog op het Hindoeïsme in een belangrijk art.: *The God that must needs be Christ Jesus.* ²⁾ Hij acht formulen noodig, waarin duidelijk wordt uitgesproken,

1. in welke punten 't Christendom fundamenteel verschilt van het Hindoeïsme en andere Indische vormen van godsdienstig geloof,

2. wat een Christen heeft te gelooven ten opzichte van die onderwerpen, die de godsdienstige ziel van Indië hebben bezig gehouden, zulks in verband met daar voorkomende dwalingen,

3. wat een Christen heeft te gelooven ten opzichte van die onderwerpen, die buiten den gezichtskring van Indië liggen maar daarbinnen getrokken moeten worden.

De rethinking of the Christian faith en the reformulating of the Christian thought is niet het werk van den vreemden zendeling.

Welnu, juist omdat er verband gelegd moet worden tusschen het Christendom en het nationale leven; juist

1) Hoe te prediken voor Heiden en Mohammedaan blz. 191 vgl. 183, 231.

2) *Int. Rev. Miss.* Jan. 1917, p. 62 sq.

omdat de zendingsprediking rekening moet houden met wat leeft in de ziel van het volk — spreekt de inlandsche helper beter dan de vreemde zending.

De inlandsche helper is ondenkbaar zonder bepaalde opleiding.

Hiermede is niet gezegd, dat onopgeleide inlandsche hulpkrachten niet van groote beteekenis kunnen zijn voor den zendingsarbeid. Onze zendelingen maken van deze gaarne en dankbaar gebruik. „Er zijn Zendelingen, die meenen dat de beste helper is hij die, krachtig bekeerd, zonder eenige opleiding, niet gevormd naar het model van den Zending, volgens zijn eigen aard en natuur, en geleid door het licht dat in hem ontstoken is, er op uit gaat om het Evangelie te verkondigen. Dit zijn zeker kostelijke gaven en een dwaas zou zijn, die zulke singuliere gaven werkeloos wilde maken.”¹⁾

Evenmin is hiermede gezegd, dat aan de opleiding geen bezwaren zijn verbonden. Ik noem slechts deze, dat tengevolge der opleiding, al worden ook de genoemde fouten uit den tijd der O.-I. Compagnie zooveel mogelijk vermeden, de jonge menschen dikwijls te veel buiten het geestelijk leven van hun volk komen te staan; en dat de evangelisatiegeest door de opleiding zoo al niet wordt gedood, dan toch gedooft. De zendingsconsul acht het „een groot bezwaar in onze Zending, dat er zoo weinig inlanders zich gedrongen gevoelen om als

1) H. Dijkstra, De Macedoniër 1915 blz. 235.

evangelisten te arbeiden, wel als onderwijzers en goeroe's." 1) Dir. Gunning: „Jellesma heeft getracht mannen van het type van Paulus Tosari op te leiden. Die poging is niet gelukt.... Echte Evangelisten zooals P. Tosari en zijn medestanders waren, zijn niet verkregen. Men heeft mannen opgeleid, die bekwaam zijn de gemeente dieper in te leiden in het Evangelie en velen hunner waren en zijn uitnemende hulpkrachten voor den zendeling; mannen als de propagandisten van den eersten tijd komen zoo nu en dan nog voor, maar zij zijn zelden oud-leerlingen van de kweekschool of van de zendelingen." 2)

Toch is de inlandsche helper zonder bepaalde opleiding ondenkbaar; deze moet hem het Evangelie zoo doen verstaan, dat hij een wegwijzer kan zijn voor zijn volk. De grootmeester der protestantsche zendingswetenschap, G. Warneck schreef: „Die durch das äussere und innere Wachstum der Missionskirchen gesteigerten Aufforderungen an die Mitarbeit der Eingeborenen machen die Herausbildung und Organisation eines eingeborenen Berufslehrstandes zum unabweisbaren Notwendigkeit... Es musz sich ein besonderer Lehrstand ausgestalten, die den kirchlichen bezw. missionarischen Dienst als Lebensberuf ausübt, eine zum befriedigenden Verwaltung dieses Dienstes unentbehrliche Verbildung erhält und innerhalb des kirchlichen Organismus eine amtliche und soziale

1) Verslag Zendingconferentie 1912 blz. 37.

2) The Moslim World 191.

Stellung einnimmt, die ihm Ansehen und Autorität sichert." ¹⁾

De opleiding der inlandsche helpers is een tijd lang het werk geweest der individueele zendelingen. Dit was de eenvoudigste wijze van opleiding: door omgang en voorbeeld zoowel als door bepaald onderwijs vormde de zendeling de bij hem wonende jonge mannen tot helpers. Dat er aan deze wijze van opleiding bezwaren waren verbonden, is duidelijk. De zendeling, overladen met werk, kon zich niet voldoende aan die opleiding geven en 't onderwijs leed schade. Toch zijn er ook op deze wijze eenige helpers gevormd, die met eere worden genoemd; ik denk aan den helper Titoea te Bandoeng, opgeleid door zendeling Albers en van wien de latere zendelingen te Bandoeng aan Joh. Warneck verklaarden, dat hij zeker zoo flink was als de Bataksche predikanten. Misschien was er aan deze opleiding een voordeel verbonden, dat bij de kweekschool-opleiding wordt gemist n.l. dat de band tusschen leeraar en leerling meer werd gevoeld; de verbinding van deze twee woorden zegt voor ons in de verste verte niet wat die van goeroe en moerid zegt voor den Javanees.

De periode der opleiding door de zendelingen ligt achter den rug. Ongeveer sedert 't begin dezer eeuw bestaan op bijna alle zendingsterreinen kweekscholen ter opleiding van onderwijzers en helpers voor die bepaalde terreinen. De opleiding werd v.n.l. tengevolge

1) E. ang. Missionslehre III, 3 S. 81 ff. cf. 94.

der subsidiebepalingen, steeds meer uitgebreid en „verbeterd“. Maar ook veranderde haar karakter. Vroeger stelden de zendelingen (en ook het seminarie van Depok) zich ten doel helpers op te leiden, die ook school konden houden; 't geestelijk (of zoo men wil theologisch) element stond op den voorgrond. Nu staat de opleiding tot onderwijzer voorop. De Europeesche hoofdonderwijzer heeft — al of niet als directeur der kweekschool —, de plaats van den zendeling ingenomen. En toch moet bij 't opleiden van onderwijzers rekening gehouden worden met het zendingsbelang. En toch moeten uit de aldus opgeleiden de helpers gerecruteerd worden, want 't is zoowel om de kleinheid van vele gemeenten als om 't finantiëel bezwaar (afgezien van de vraag of de scheiding reeds gewenscht is) onmogelijk overal naast den onderwijzer een helper te plaatsen. Dat is de moeielijkheid! Mij werd een uitspraak medegedeeld van een directeur eener kweekschool: „ik kan niet menschen opleiden voor onderwijzer en helper.“ Toch houden de zendelingen er aan vast. Naast 't gewone onderwijs staat dan 't theologisch onderwijs, vaak als examenvak voor 't eindexamen opgenomen. De practijk is op verschillende terreinen verschillend. Op 't eene worden de jongelieden opgeleid tot onderwijzer, gaan als onderwijzer in de practijk en wie in de practijk blijken helpersgaven te bezitten, keeren terug om tot helper te worden opgeleid (Djocja). Op een ander tracht men te komen tot een bizonderen cursus voor voorgangers, te kiezen uit onderwijzers en ouderlingen, die dan theologisch gevormd worden (Modjo-

warno). Op een derde worden de jongelieden opgeleid tot onderwijzer en alle onderwijzers tot helpers; een jongeman, die de opleiding achter den rug heeft, komt als onderwijzer in de practijk en heeft dan in een practijk van minstens drie jaar te toonen, wat zijn lust en aanleg is (Bandoeng). Zoo worstelt men om aan de bezwaren (der subsidie) te ontkomen. Waarbij dan nog steeds gewaakt moet worden tegen 't meergenoemde, zeker niet denkbeeldige gevaar, dat de opgeleide niet onbekwaam gemaakt worde voor de prediking aan zijn eigen volk.

Met de opleiding is de opvoeding niet voltooid. Onderwijzers en helpers blijken nog veel toezicht en leiding noodig te hebben. Die opvoeding moet bedoelen, hunne eigene kracht tot ontplooiing te doen komen. Inderdaad heeft hieraan in de practijk nog wel een en ander ontbroken. Men heeft ze vaak laten loopen in een gareel, gecommandeerd, preeken voorgezegd e.d. In plaats van hen, met al hunne gebreken, te laten zijn, die zij zijn en hen langzamerhand op te voeden, heeft men „etwas reichlich viel an ihnen herumregiert“, hen makende tot copieën van den zendeling. (Joh. Warneck).

„Voor deze helpers vraagt men in den laatsten tijd met aandrang de bevoegdheid, om Woord en Sacramenten te bedienen.“ 1) Zij moeten niet langer „helpers“ zijn, maar voor de besten uit hen moet gelegenheid zijn voorganger te worden: pandita 2) djawa, soenda enz.

1) H. Dijkstra, De Macedoniër 1915 blz 233.

2) Van der Tuuk Mal, Ned. Woordenboek: pandita = geleerde, leeraar; schriftgeleerde; leernaar in de heilige wetenschap; priester.

Klinkert, Nieuw Mal. Woordenboek: pandita = geleerde, godsdienstleeraar, ook gebruikt voor ons dominé.

Deze vraag komt niet uit de inlandsche gemeente zelve.

Toch is zij wel een behoefte dier gemeente.

't Is ons in de laatste jaren telkens en met grooten ernst toegeroepen, dat het Oosten ontwaakt en dat Indië aan die ontwaking deel neemt. Kartini getuigde: „er is een gisting in de inlandsche maatschappij, de geest om vooruit te komen is tot haar doorgedrongen en houdt de gemoederen in beweging.”¹⁾ Uitingen ervan zijn Boedi Oetomo, Sarikat Islam, Indië weerbaar e. d. Er is drang naar zelfstandigheid, welke zich allereerst uit op maatschappelijk terrein.

De zending wil zelfstandigheid op geestelijk terrein; haar doel is te komen tot zelfstandige volkskerken. Een volkskerk is zelfstandig, wanneer zij zichzelve onderhoudt, bestuurt, en uitbreidt. De overgang van helper tot pandita djawa is een der middelen om deze zelfstandigheid te bewerken, om te komen tot zelfbestuur.

Zij wordt met aandrang gevraagd door zendelingen van verschillende terreinen.

Trouwens nu niet voor 't eerst. Reeds meer dan drie eeuwen geleden adviseerde de Classis van Delft en Delfland, in een advies rakende de voortzetting van de Christelijke religie in Oost-Indië (7 April 1614), „scholen te fundeeren, die uit de natiën der Indianen mettertijd herders en leeraars zouden mogen uitleveren.”²⁾ Mischien was dit te voorbarig. In allen gevalle is er in

1) Van duisternis tot licht, blz. 114.

2) Dr. Brouwer, De eerste schreden blz. 22.

de drie eeuwen, die verliepen, door de Nederlandsche Zending in deze richting niet veel gedaan.¹⁾

De Rijnscbe Zending onder de Batakkers is haar verre vooruit geweest. Bij haar 75-jarig bestaan in 1903 kon zij getuigen: „Von ihrem ersten Beginn schon war es mit allem Bedacht von Nommensen und seinen ersten Mitarbeitern ins Auge gefasst worden, die Batak vor allem auch durch die Batak selbst zu bekehren, aus ihrer Mitte eine möglichst grosze Schar Gehülfen bei der Arbeit, Älteste, Evangelisten, Lehrer und Prediger heranzuziehen." In 1868 werd 'tseminarie opgericht in

1) Toch was de eerste geordende protest. kleurling misschien een Nederlander. Het Evang. Miss. Mag. behandelt deze vraag: Wer war der erste evangelisch ordinierte Farbige? (1917 S. 27—30) Men zegt dat de roomsche kerk veel eer is overgegaan tot het ordenen van kleurlingen dan de protestantsche kerk. Deze bewering is oppervlakkig en tendentieuus. Want de roomsche kerk ging hiertoe over niet uit beginsel, maar uit nood. De massa-dooopen, het eenzijdig nadruk leggen op sacramenten, het recht der priesters om deze alleen te bedienen maakten dat er nooit genoeg blanke priesters waren; daarom ordende men kleurlingen. De protestantsche kerk heeft steeds, zoodra er voldoende Christenen waren, ook leden der zendingskerk toegelaten tot medearbeid en hen ook geordend. Zoo de deensch-hallesche zending in Indië in 1733. Bisschop Crowther was niet de eerste. Reeds 78 jaar vroeger heeft de C. M. S. Philip Kwaker geordend; hij stierf in 1816, niet vrij van bijgeloof. Reeds in 1742 werd in Amaterdam de vroegere slaaf Elisa Joh Capitein geordend; hij had in Nederland theologie gestudeerd en werkte als predikant in Elmina tot zijn dood in 1747. Of hij de eerste geordende protestantsche kleurling was? Vgl. Prof. Dr. A. Eekhof, De Negerpredikant Jac. Elisa Joannes Capitein 1717-1747.

Prau Sorat, in 1877 verlegd naar Pansurnapitu, in 1902 naar Sipoholon. Sedert 1885 worden daar ook pandita bataak opgeleid. Voor den pandita-cursus kan men zich niet aanmelden; de deelnemers worden gekozen door de conferentie van zendelingen uit de oudste en geschikste onderwijzers. De cursus duurt 2 jaar, gedurende welken tijd de vrouwen een huishoud-cursus volgen, terwijl de mannen dieper ingeleid worden in de theologie: bijbelkennis, geloofs- en zedeleer, practische theologie, homiletiek, paedagogiek, pastoraaltheologie, waarbij vooral rekening gehouden wordt met 't oud-bataksche heidendom.¹⁾ In het 84ste verslag²⁾ wordt de arbeid der pandita bataak geroemd. Einde 1912 waren er 32 en in 1913 werden 10 nieuwe geordend.

Het Java-Comité heeft een geordenden voorganger, den Madoerees Paq Ebyng.³⁾

Hij is in 1887 door dr. J. P. Esser, bij diens vertrek naar Nederland, geordend tot het werk der bediening, naar het formulier der Ned. Herv. Kerk, in Nederland in gebruik. Dijkstra zegt dat deze ordening ontijdig was en dat „het ambt bij hem slaapt”, hetgeen mij bevestigd werd door den heer Kupérus.

1) 75 Jahre Rheinischer Missionsarbeit 1828 bis 1903, S. 53, 140 ff.

2) 1913. S. 62.

3) Geïllustreerd Zendingsblad 1887 blz. 48, 57, 75. In '87 doopte hij reeds den Madoerees Man Kanissa. Van der Spiegel schrijft ib. 1912 blz. 54: 't is 25 jaar geleden, dat P. E. werd geordend „tot helper en inlandsch leeraar der gem. te Soemberpaken.”

De statistiek vermeldt dan ook voor de vastelandszending van Europa: ¹⁾

	Inlandsche helpers.	
	Niet geordend.	Geordend.
Nederland	412	—
Frankrijk	1035	106
Zwitserland	1960	54
Scandinavië	2911	112
Duitschland	8569	197

Maar 't schijnt wel, alsof er nu verandering aanstaande is.

Ds. Bakker van Djoeja: „Het zou een kapitale fout zijn uit den weg te gaan, hetzij voor den eisch eener volledige theol. opleiding, hetzij voor de gebreken der gemeente. Wij zouden er ons van harte in verblijden, wanneer het spoedig kwam tot de instelling van het Javaansche predikambt, mits — de Javaansche gemeente het zelf begeert.” ²⁾

Ds. K. van Dijk van Keboemen roemt den arbeid van den helper Soesena te Glongong, die met den kerkeraad de gemeente leidt. „Ik vraag mij wel eens af, als ik er doop of avondmaal bedien, of 't wel overeenkomstig de bedoeling des Heeren is, dat in een geïnstitueerde gemeente met een door die gemeente

1) The Miss. Rev. of the World. 1914.

2) De Macedoniër 1916 blz. 129—136 vgl. blz. 170. Joh. Warneck zei: wij moeten niet te lang dralen met de Einsetzung eingeborener Pastoren.

zelf geroepen voorganger, aan dezen de bevoegdheid om de sacramenten te bedienen, onthouden blijft." ¹⁾

Zelf mocht ik de kwestie inleiden in een vergadering van leden der besturen van de inzake 't Zendingsconsulaat samenwerkende zendingscorporaties; ²⁾ uit de bespreking bleek, dat het denkbeeld bij weinigen bestrijding vond, al ontveinsde men zich de praktische moeielijkheden niet.

Crommelin van Modjowarno hield een krachtig pleidooi op de groote Conferentie van Zendingen te Bandoeng: ³⁾ „het is *nu* de tijd om de bakens te verzetten: Nu wil men ons nog, zij het dan ook niet meer als „bendara", ⁴⁾ dan toch wel als „adviseur". Indien wij ons echter in dezen toestand niet willen schikken, veel minder er partij van weten te trekken, dan vrees ik zeer, dat de geestelijke strooming over ons heen zal gaan, zonder dat wij die ook maar eenigszins meer kunnen leiden; ja dat die stroom ons ten slotte zal uitwerpen."

Terecht zegt dan ook Dijkstra: „over de noodzakelijkheid van het optreden van Pandita Djawa schijnt een merkwaardige eenparigheid te bestaan." ⁵⁾

Of zal deze noodzakelijkheid eerst blijken, wanneer

1) ib. 1915 blz. 311.

2) 1 Dec. 1916.

3) Augustus 1916; zijn stuk verscheen in de Meded. N. Z. G. 1917, blz. 1—16.

4) bendara = heer, meester, opzichter.

5) De Macedoniër 1916, blz. 366 vgl. 344.

de inlandsche gemeente haar verlangen uitspreekt? Ik geloof niet, dat wij hierop moeten wachten en beroep mij daartoe op de ervaring van andere terreinen, waar die instelling heeft plaats gehad zonder dit uitgesproken verlangen en in de praktijk zegenrijk is gebleken.

Allereerst Suriname. ¹⁾ 't Aanstellen van inlandsche predikanten scheen aldaar voor 1899 volmaakt ondenkbaar. Toen de synode der Broedergemeente echter sterk aandrang om te werken in de richting van zelfstandigheid, besloten de leidslieden in Suriname de zaak weer ter hand te nemen. Een seminarie werd gesticht en nu heeft de Surinaamsche Kerk reeds acht geordende inlandsche predikanten. Hun werkzaamheid heeft het in hen gestelde vertrouwen in de meeste gevallen gerechtvaardigd, niettegenstaande verschillende van hen arbeiden op ver verwijderde posten, waar toezicht zeer moeilijk is en een uitgestrekt arbeidsveld hebben. Indien men den zendelingen zou vragen, of zij den gedanen stap betreurden, zou geen hunner bevestigend antwoorden; veel eerder zouden zij getuigen alles in 't werk te willen stellen om in deze richting verder te gaan. ²⁾

1) Zie S. Baudert. Auf dem Wege zur Selbständigkeit. Allg. Miss. Zeitschr. 1916. S. 249.

2) Wij herinneren ons allen 't optreden van Cornelius Blijd in ons vaderland, ter gelegenheid van het gouden Emancipatiefeest der slaven in 1913. Toen hij 1 Juli in de kerk der Broedergemeente te Zeist sprak, maakte dit diepen indruk. Ik zie nog hoe een vooraanstaand zendingsvriend (Graaf v. B.) applaudiseerde en bravo! riep. 's Morgens

Zoo is het ook op de beide Zuid-Afrikaansche terreinen der Broedergemeente, waar een tiental inlandsche predikanten werken.

Niet anders is de ervaring der Noordduitsche Zending in Togo.¹⁾ Bij het uitbreken van den oorlog waren er 6 inlandsche predikanten. Toen aanstonds 6 zendelingen het terrein moesten verlaten, waren de overigen er op bedacht het aantal inlandsche predikanten te vermeerderen; in 1915 waren er dan ook 11. Gedurende den oorlog is men dan ook opnieuw ervan overtuigd geworden, hoe onontbeerlijk de hulp dezer mannen is. Wie het Monatsblatt der Norddeutsche Missionsgesellschaft doorbladert, zal telkens goede berichten van deze mannen vinden.

Toch is het verlangen naar inlandsche predikanten daar niet voortgekomen uit de gemeenten. Integendeel. 't werd van de zijde der gemeenten ondubbelzinnig uitgesproken, dat men veel te veel aan de kleurlingen toevertrouwde; meermalen hebben de gemeenten tegen de aanstelling van inlandsche predikanten geprotesteerd;

was hij gewijd tot presbyter door bisschop J. Taylor Hamilton, die zijn rede aldus aanving: „'t Is een overoude gewoonte in onze Broedergemeente, om in hun ambt trouw bevonden Predikanten, wie de leiding eener Gemeente, of een bepaald deel van den kerkelijken arbeid werd opgelegd, te wijden tot Presbyters.“ Zie Berichten uit de Heidenwereld 1913 blz. 137 vv., 113 v.v.

1) Missionsinspektor M. Schlunk. Hamburg. Die Norddeutsche Mission im Weltkriege. Allg. Miss. Zeitschr. 1916. S. 251.

eens dreigde men zelfs hen te boycotten. Maar men moest zich in het onvermijdelijke schikken en is er nu mede verzoend, al hebben de meeste gemeenten liever een blanken als voorganger; men zal er steeds meer mede verzoend raken, naarmate het doel: een eigen zelfstandige kerk, duidelijker wordt.

Daarom behoeven wij niet te wachten, totdat de inlandsche gemeente haar verlangen naar 't optreden van Pandita Djawa uitspreekt, om van de noodzakelijkheid ervan overtuigd te worden. Zij ligt in het doel der zending: een zelfstandige volkskerk; en in het feit dat Jong-Java zich roert en zich ook eenigszins roert in de Christengemeenten, althans in enkelen, getuige de oprichting van „Mardi Pratjaja” in Oost-Java. Adriani schrijft over deze vereeniging, wier naam beteekent Wasdom des geloofs, en die is opgericht op Pinksterdag 1913, terwijl 6000 leden toetraden, dat zij is opgericht als tegenwicht tegen Sarikat Islam. Haar doel is: het aankweken van liefde tot God en vertrouwen op het Evangelie. Zij is geheel door initiatief der jonge Javaansche Christenen ontstaan, om niet door S. L. verdrongen te worden. „In 't algemeen hebben de Zendingen deze beweging met blijdschap begroet. Zij verwachten er veel goeds van. Er zit eigen leven in, het is de eerste uiting van zelfstandige Christelijke actie.”¹⁾

1) Dr. N. A. Adriani. Geestelijke Stroomingen onder de bevolking op Java blz. 22, 23.

Wie van de inlandsche helpers zullen de bevoegdheid als pandita djawa ontvangen?

Zeker niet allen! Er zijn er onder onze helpers, van wie het vaststaat, dat zij ongeschikt zijn om voorgangers te wezen en als 't ware voorbestemd om altijd helper te blijven.

Wat zal dan 't criterium zijn voor geschiktheid, practijk of opleiding?

Ik zou willen antwoorden: beiden; maar voorloopig moet op de practijk de meeste nadruk worden gelegd. Crommelin schrijft: „Een nieuw ambt en titel in te stellen komt mij niet gewenscht voor, vooral waar het Javanen geldt, die toch al zooveel hechten aan titels. Ik zou vreezen, dat de jongere, beter opgeleide krachten, steunende op meerdere geleerdheid en hooger en titel (b.v. Pandita Djawa tegenover „Voorganger” of „Helper”) gevaar zouden loopen van groote zelfverheffing tegenover de oude voorgangers, die schoon minder deugdelijk opgeleid, door ervaring en leeftijd toch ook allerlei waardevolle elementen voor de opleiding der gemeente in zich vereenigen, die de jongeren nog missen.” Ik onderschat dit gevaar niet, maar meen dat 't ontkomen kan worden door aanvankelijk op de practijk den meesten nadruk te leggen; terwijl toch ook de vorm (nieuw ambt, titel) niet waardeloos geacht mag worden, juist waar de Javaan zooveel hecht aan titels.

Ten opzichte van de thans in dienst zijnde helpers, meen ik, dat de practijk van Togo ons den weg kan wijzen, waar de inlandsche predikanten „ohne eigentliche

theologische Ausbildung, nach mindestens fünfzehnjähriger Bewährung im Lehrerberufe, mit Zustimmung aller Missionaren, auf Anweisung des Missionsvorstandes ordinirt worden waren."

Toch zullen wij op den duur hiermede niet kunnen volstaan.

Zal er in de toekomst sprake kunnen zijn van een Javaansche Christelijke theologie; zal deze iets anders zijn dan de Westersch Europeesche vertaald in Javaansche woorden — dan zal er een theologische stand moeten ontstaan en wij zullen daarop met beleid moeten heensturen.

Een omvangrijker opleiding dus dan die der tegenwoordige helpers.

Echter niet plotseling een volslagen westersche opleiding; vooral niet een opleiding in het Westen.

Op de Generale Synode der Ger. Kerken in Nederland 1896, waar de zendingsarbeid krachtens de Gereform. beginselen geteekend werd, werd gezegd:

„10°. Bij de zending mag men zich, gelijk hier te lande bij den dienst des Woords, ook van helpende personen bedienen. Deze kunnen in Indië op de Keuchenius-school worden opgeleid, maar mogen nooit als ambtelijke personen worden beschouwd. Zij staan op ééne lijn met onze ziekentroosters, catechiseermeesters en wijkbroeders.

„9°. Het meest gewenscht is echter, dat zoo spoedig mogelijk een dienaar beroepen worde uit de inlandsche geloovigen; en althans in den aanvang zou opleiding

van deze dienaren hier te lande, zoo al geen eisch, dan toch zeer gewenscht zijn. In Indië kunnen zij die opleiding vooralsnog niet ontvangen." ¹⁾

Wat hier gewenscht genoemd wordt, achten wij zeer ongewenscht, omdat de vervreemding van het eigen volk hierdoor zeer sterk in de hand gewerkt zou worden. ²⁾ De bezwaren, door G. Warneck er tegen ingebracht, zijn m. i. afdoende: afgezien van de gezondheidlichen Gefährdung en van dem Kostenpunkte, zijn die Fremdlinge aus den Missionskirchen für denselben nicht reif und haben daher von ihm mehr Schaden als Gewinn.

Trouwens, ds. Dijkstra heeft 't reeds uitgesproken, dat 't gezegde op de Middelburgsche synode, herziening behoeft en dat de gedachte onjuist is, dat een inlandsch predikant in studie moet gelijk staan met een predikant in Nederland. Hij meent dat de school van ds. Bakker

1) Acta p. 72.

2) De reeds genoemde Capitein is een afschrikwekkend voorbeeld. „Helaas is het zendingswerk, dat deze zwarte op zich nam, onder zijn landgenooten te vervullen, met onvruchtbaarheid geslagen geweest, door een droeve omstandigheid. Capitein was een doodgewone achttiende-eeuwsche gereformeerde predikant geworden aan de Leidsche hoogeschool, had mogelijk eene vaderlandsche gemeente behoorlijk kunnen dienen, maar onder de Afrikaansche negers was hij zeker niet op zijn plaats en met zijn kunstmatige opleiding en zijn, aan het negerras zoo eigen aanleg om oppervlakkig de Westersche cultuur aan te nemen. Het verwondert ons dan ook niet te vernemen, dat deze poging van de Compagnie op een fiasco is uitgelopen.”

te Djoeja, die helpers opleidt, met eenige uitbreiding ook wel pandita's djawa kan opleiden.¹⁾

Inderdaad, een volalagen westersche opleiding is onnoodig. Crommelin wijst er terecht op, dat men moet waken voor overlading en veelweterij. Slechts traps-gewijze worde de opleiding uitgebreid.

In welke verhouding zullen de pandita's djawa staan tot de zendelingen? Gecoördineerd, niet gesubordineerd; de pandita djawa staat naast den pandita blanda, is van dezen onafhankelijk. Ds. Bakker teekent die verhouding heel duidelijk als volgt: „'t Zal er vooral op aankomen, dat er een goede, hartelijke verstandhouding zij tusschen den Javaanschen predikant en den missionairen predikant, op wiens terrein zijn gemeente ligt. De Javaansche helper staat beneden den missionairen predikant, dien hij als vader beschouwt. Als pandita djawa komt hij naast hem te staan, maar zal hem blijven beschouwen als ouderen broeder. Van deze gezonde opvatting trekke men partij om hem te leiden.” Crommelin wijst op het voorbijgaand karakter van het ambt van zendeling en stelt zich de verhouding van de zendelingen tot de pandita's djawa voor als die van de apostelen tot de voorgangers der door hen gestichte gemeenten. Veel, bijkans alles zal in dezen afhangen van de wijze voorzichtigheid der zendelingen. „Weder die Missionsleitung

1) De Macedoniër 1915, blz. 236.

dierer Gebiete (Südafrika u. Suriname) noch die Missionare verkennen die Schwierigkeiten, die sich aus dem Zusammenarbeiten mit den Eingeborenen infolge der Verschiedenheit en der Kulturstufe ergeben. Sie wissen, dasz auf dem Gebiet des Denkens, des Empfindens und Urtheilens eine Grenze vorhanden ist, über die hinaus ein Sichverstehen ausgeschlossen ist, und dasz sich infolgedessen leicht Misztrauen einschleichen Kann. Sie wissen, dasz sie selbst alles vermeiden müssen, was von dem Eingebornen falsch aufgefasst oder anders ausgelegt werden könnte, und dasz sie die Aufgabe haben auch an denen noch weiter zu arbeiten, die schon einen selbständigen Posten einnehmen, freilich ohne sie in irgend einer Weise schulmeisterlich zu behandeln."

De plaatsing der pandita's djawa zal voorloopig nog wel moeten geschieden door de Conferentie van zendelingen, al is 't gewenscht de gemeente deel te laten nemen aan 't beroepingswerk. „Opzicht en tucht" zal eveneens voorloopig nog wel door de Conferentie geoefend moeten worden, al is er iets te zeggen voor de 4° stelling, die Tiemersma verdedigde op de Conferentie te Bandoeng (in wellicht wat al te nederlandsche termen): „waar de ontwaking der bevolking zich uit in drang naar vereenigingen, late de zendeling dien gunstigen tijd voor institueering der Kerk en 't vervullen der ambten niet voorbijgaan en verschuive ook 't samenroepen der kerken in een vergadering niet naar een al te verre toekomst."

Deze en andere vragen komen echter later aan de orde. 't Eerstnoodige is nu, dat 't besef doordringe, dat de Nederlandsche zending niet mag terugdeinzen voor de moeielijkheden, die verbonden zijn aan het pogen om te geraken tot het begeerde doel: de stichting van zelfstandige volkskerken op Java!

Rotterdam.

M. LINDENBORN.

